

Examen HAVO

2022

tijdvak 2
tijdsduur: 3 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 26 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 72 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende gebeurtenissen gaan over gezonken schepen en staan in willekeurige volgorde:

- 1 De *Leusden* was een van de laatste schepen die voor de West-Indische Compagnie Afrikaanse slaafgemaakten vervoerde. Het schip verging voor de kust van Suriname.
- 2 De *Prinz Eugen* zonk nadat het schip bij het Bikini-atol (in de Grote Oceaan) was gebruikt voor een van de eerste Amerikaanse atoomproefprogramma's.
- 3 De Russische onderzeeër *K-278* zonk voor de kust van Noorwegen, doordat er brand was uitgebroken. Ondanks de onder Gorbatsjov verbeterde verhoudingen met het Westen, probeerde de Sovjet-Unie het ongeluk geheim te houden.
- 4 De *SS Mont-Blanc* botste op een ander schip, waarbij de lading van explosieven, die bestemd was om Duitse loopgraven in Frankrijk op te blazen, ontplofte.
- 5 Het vlaggenschip van de Spaanse ontdekkingsreiziger Columbus *Santa Maria* leed schipbreuk voor de kust van Hispaniola. Van het wrakhout werd de eerste Europese nederzetting in het Caribisch gebied gebouwd.
- 6 Tijdens een van de eerste reizen van de East India Company zonk de *Ascension* voor de kust van India, nadat het schip op een zandbank was gelopen.

- 2p 1 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 1.

Een bewering:

Palladio's werkwijze past bij de Renaissancetijd.

- 4p 2 Geef twee verschillende argumenten voor deze bewering, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verschillend kenmerkend aspect. *Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.*

Enkele gegevens uit het leven van Edward Maria Wingfield (1550-1631):

- 1 De vader van Wingfield liet zijn zoon opvoeden volgens het anglicaanse geloof. Dit geloof was in Engeland ingevoerd, nadat koning Henry VIII had gebroken met de paus.
- 2 Wingfield was commandant van een compagnie in dienst van de Republiek. Hij werd bij Bergen op Zoom door Spaanse troepen gevangengenomen.
- 3 Wingfield vertrok naar de noordoostkust van Amerika, om daar een vestigingskolonie te stichten.

3p **3** Noem bij elk van de gegevens uit het leven van Edward Maria Wingfield een verschillend kenmerkend aspect uit de zestiende eeuw dat hierbij past.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 2.

Eind 1607 wordt Edward Maria Wingfield (zie vraag 3) door zijn medekolonisten afgezet als president van de kolonie in Chesapeake Bay. Je onderzoekt deze gebeurtenis en besluit de brief van John Smith te gebruiken als bron.

3p **4** Ondersteun je keuze door:

- uit te leggen welke verklaring voor het afzetten van Wingfield je aan de brief kunt ontlenen en
- aan te geven dat je de informatie betrouwbaar vindt door de aard van de bron.

Twee gegevens over Piet Hein, viceadmiraal van de Nederlandse West-Indische Compagnie, die Portugees-Spaanse gebieden aanviel:

- 1 In 1623 veroverde Piet Hein in Brazilië (in Zuid-Amerika) de stad São Salvador da Bahia.
- 2 Hierna vertrok Piet Hein met een deel van de vloot naar Angola (in Afrika) met het doel de havenstad Luanda te veroveren.

Deze aanvallen op Portugees-Spaanse gebieden werden door het bestuur van de Republiek aangemoedigd.

2p **5** Verklaar deze aanmoediging door aan te geven:

- welke handel in Nederlandse handen moest komen en
- dat deze aanvallen op juist Portugees-Spaanse gebieden de stichting van een Nederlandse staat moesten ondersteunen.

De Nederlandse arts Jacobus de Bondt (1592-1631) was als geneesheer in dienst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Hij schreef zijn observaties van tropische ziekten en hield aantekeningen bij van zijn pogingen om zieken onder VOC-personeel in India te genezen.

- 2p **6** Verklaar dat de regenten in het bestuur van de VOC het onderzoek van De Bondt noodzakelijk vonden voor hun onderneming, waarbij je je antwoord met een kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw ondersteunt.

In 1717 vaardigde de Mogolvorst Farrukhsiyar een wet uit. Met deze wet gaf hij de East India Company onder andere toestemming om meer dan dertig dorpen te kopen, een fort in de buurt van het dorp Kalikata te versterken en er soldaten te legeren.

Historici beschouwen de wet uit 1717 als een keerpunt in de geschiedenis van India.

- 3p **7** Ondersteun deze visie door:
- uit te leggen welke verandering in de positie van de East India Company in India door deze wet mogelijk werd en
 - een afspraak uit het verdrag van Allahabad te noemen, waarmee de positie van de East India Company verder werd versterkt.

Gebruik bron 3.

Daendels roept op tot een democratische revolutie.

- 2p **8** Toon dit aan, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Door de tijd heen

De volgende ontwerpen van beroemde Nederlandse gebouwen staan in willekeurige volgorde:

- 1 Architectenbureau Alberts en Van Huut ontwierp een hoofdkantoor in Groningen voor de Gasunie, het bedrijf dat verantwoordelijk was voor transport en opslag van aardgas.
- 2 De pas opgerichte Algemene Vereniging Radio Omroep (AVRO) kreeg een studio in Hilversum naar een ontwerp van Ben Merkelbach en Charles Karsten. De omroep kon vanuit deze studio het toenemende aantal radiobezitters bedienen.
- 3 Kort nadat de Spaanse belegering van de stad Leiden was opgeheven, kreeg Claes van Es de opdracht een nieuwe voorgevel voor het Leidse stadhuis te ontwerpen.
- 4 Leendert Viervant ontwierp kort na het overlijden van Pieter Teyler het eerste museum van Nederland om natuurhistorische voorwerpen tentoon te stellen. Die voorwerpen had Pieter Teyler verzameld vanuit het verlichte denkbeeld dat kennis moest worden gedeeld.
- 5 Op landgoed Bronbeek in Arnhem werd naar een ontwerp van Willem Nicolaas Rose een militair invalidentehuis gebouwd. Het tehuis was bedoeld voor militairen die invalide raakten tijdens de strijd om het Nederlandse gezag in de kolonie Nederlands-Indië steeds verder uit te breiden.
- 6 Voor het stadsbestuur van Amsterdam ontwierp Jacob van Campen een nieuw stadhuis, dat de rijkdom en de centrale positie van de stad in de wereldhandel weergaf.

- 2p **9** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

Gebruik bron 4.

De opstellers van deze petitie richten zich tot het Britse bestuur in India.

- 4p **10** Leg uit, telkens met een verschillende verwijzing naar de bron, dat de opstellers van deze petitie:
- het bestuurlijk gezag van de Britten accepteren maar
 - zich verzetten tegen Britse culturele beïnvloeding.

Gebruik bron 5.

In het Britse parlement wordt in 1845 gediscussieerd of de Factory Acts moeten worden uitgebreid door de werkdagen te verkorten tot tien uur.

- 4p 11 Licht het verzenden van het verslag van de inspecteur van fabrieken naar de minister toe door:
- zonder bron aan te geven dat het laten maken van officiële verslagen door inspecteurs de uitvoering van eerdere Factory Acts moet ondersteunen en
 - te verklaren dat de informatie in deze verslagen als betrouwbaar beschouwd kan worden en
 - uit te leggen dat in de brief de mogelijke uitbreiding van de Factory Acts wordt verdedigd met een kapitalistisch standpunt, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Octavia Hill (1838-1912) zette zich in voor hervormingen in Groot-Brittannië. Een van haar projecten was het verhuren van nette huizen aan arme arbeidersgezinnen.

Twee gegevens over dit project:

- 1 Octavia Hill hield toezicht op het naleven van christelijke normen en waarden door haar huurders.
- 2 Octavia Hill wees grootschalige projecten van de overheid af die de huisvesting van arbeiders moesten verbeteren.

Socialisten reageerden wisselend op het werk van Octavia Hill.

- 3p 12 Geef aan:
- bij welk socialistisch streven dit project van Octavia Hill paste en
 - voor beide gegevens apart, welke kritiek de socialisten hadden op de uitgangspunten van Hill.

Na de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 moest Frankrijk Elzas-Lotharingen aan Duitsland afstaan. Dit gebied was rijk aan delfstoffen en had een in meerderheid Duitssprekende bevolking.

- 2p 13 Noem twee kenmerkende aspecten van de negentiende eeuw die verklaren dat Duitsland juist Elzas-Lotharingen in bezit wilde nemen.

Gebruik bron 6.

- 2p 14 Leg uit dat je met deze herinnering van Gerard Brom kunt aantonen dat de emancipatie van de katholieken in Nederland wordt bevorderd door de voortschrijdende democratisering.

In de Duitse stad Koblenz werd een ruitersstandbeeld van keizer Wilhelm I opgericht vanwege zijn rol bij de eenwording van Duitsland. Hieronder staan vijf gebeurtenissen (a t/m e) in chronologische volgorde die te maken hebben met dit monument, dat *Deutsches Eck* werd genoemd.

- a Rijkspresident Von Hindenburg bezocht het *Deutsches Eck* nadat Franse troepen zich hadden teruggetrokken uit het Rijnland, vier jaar eerder dan was bepaald bij het Verdrag van Versailles.
- b De plaatselijke leiders van de NSDAP lieten een spandoek aan het monument bevestigen met de tekst: "Het Rijk zal nooit vernietigd worden als je verenigd en loyaal bent".
- c Nadat het ruitersstandbeeld was verwoest onthulde de eerste president van de Bondsrepubliek, Theodor Heuss, de overgebleven sokkel met de wapenschilden van alle deelstaten van het oude Duitsland erop als Duits gedenkteken.
- d Om de betrekking met de DDR niet te schaden keerden politici in de Bondsrepubliek zich tegen een burgerinitiatief om het ruitersstandbeeld van keizer Wilhelm I te herstellen.
- e Tijdens het plaatsen van een replica van het oude ruitersstandbeeld van keizer Wilhelm I werd geprotesteerd dat hierdoor Duits nationalisme verheerlijkt werd, waardoor de betrekkingen met West-Europese landen zouden verslechteren.

Hieronder staan vier politieke ontwikkelingen in Duitsland (1 t/m 4) in willekeurige volgorde:

- 1 De Duitse bevolking werd genazificeerd.
- 2 De Duitse regering maakte afspraken over de verzoeningspolitiek.
- 3 De Duitse regering streefde naar integratie in Europa, waarin zij een leidende rol op zich nam.
- 4 De regering van de Bondsrepubliek hield vast aan het streven naar Duitse eenheid.

- 2p 15 Geef per politieke ontwikkeling de gebeurtenis die daarbij past. Noteer alleen de cijfers en de daarbij behorende letters.
Let op: er blijft 1 gebeurtenis over.

In 1919 werd Elzas-Lotharingen (zie vraag 13) door een afspraak in de Vrede van Versailles weer officieel Frans grondgebied.

- 2p 16 Leg uit welke **andere** afspraak uit de Vrede van Versailles Duitsland hierdoor moeilijker kon nakomen.

Gebruik bron 7.

In deze instructie komen nationaalsocialistische opvattingen naar voren.

- 4p 17 Leg dit voor **twee** verschillende opvattingen uit.

In Nederland was kritiek op de deelname van het Nederlandse team aan de Olympische Spelen van 1932 in Los Angeles (in de Verenigde Staten) en aan de Olympische Spelen van 1936 in Berlijn.

De kritiek op de Nederlandse deelname werd ondersteund met een **economisch** argument in 1932 en met een **politiek** argument in 1936.

- 4p 18 Leg voor beide jaren uit wat de kritiek op de Nederlandse deelname was, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verschillend kenmerkend aspect.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 8.

Een bewering:

President Truman kan dit verslag gebruiken als ondersteuning van het nieuwe beleid dat hij in Europa wil invoeren.

- 3p 19 Licht deze bewering toe door:
- zonder bron aan te geven welk **politiek** doel Truman nastreeft in Europa en
 - uit te leggen welke Amerikaanse economische beleidsmaatregel Truman met dit verslag kan ondersteunen.

Gebruik bron 9.

Jordaan geeft een mening weer over de regering van de DDR.

- 4p 20 Leg uit, telkens met een verschillende verwijzing naar de bron, welke mening Jordaan weergeeft:
- over het regeringsbeleid in de DDR door de verwijzing naar de situatie in Nederland in 1941 en
 - over de machtsverhoudingen in het Oostblok in 1953.

Gebruik bron 10.

De verandering die Romme wil doorvoeren in het beleid van de regering zorgt voor een politiek probleem.

- 2p 21 Licht dit toe door:
- met bron aan te geven welk beleid Romme wil veranderen en
 - zonder bron te verklaren voor welk politiek probleem dit zorgt in de regering.

Gebruik bron 11.

In deze prent geeft Van Straaten een mening weer over een economische ontwikkeling in Nederland vanaf de jaren 1960.

- 2p 22 Leg uit welke mening Van Straaten weergeeft, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Na de ondertekening van het Verdrag van Schengen moest over de invoering hiervan worden onderhandeld. Nederland en West-Duitsland overlegden uitgebreid over het softdrugsbeleid in beide landen.

- 3p **23** Licht dit toe door:
- de kern van het softdrugsbeleid in Nederland te noemen en
 - uit te leggen dat juist de ondertekening van het Verdrag van Schengen gesprekken tussen Nederland en West-Duitsland hierover noodzakelijk maakte.

Twee gegevens:

- 1 Op 25 oktober 1989 zei Gennadi Gerasimov, de woordvoerder van het ministerie van Buitenlandse Zaken van de Sovjet-Unie, tegen westerse journalisten: "Ken je het lied *My way* (Mijn manier) van Frank Sinatra? Oost-Europa doet het nu op hun manier."
- 2 De Amerikaanse vicepresident Dan Quayle zei hierop: "Ze praten over de Frank-Sinatra-doctrine, maar ze zouden ook moeten denken aan de Nancy-Sinatra-doctrine (de dochter van Frank) met haar lied *These boots are made for walking* (Deze laarzen zijn gemaakt om mee te lopen)."

- 3p **24** Licht de gegevens toe door:
- uit te leggen welke koerswijziging in het buitenlands beleid van de Sovjet-Unie met de 'Frank-Sinatra-doctrine' werd aangeduid en
 - aan te geven welk gevolg van deze koerswijziging door Dan Quayle werd voorspeld met de 'Nancy-Sinatra-doctrine'.

Op Prinsjesdag 1990 stond in de jaarlijkse troonrede: "In de NAVO treedt de militaire functie minder op de voorgrond; haar politieke taak wint in het veranderde Europa daarentegen aan belang."

- 2p **25** Leg uit welke boodschap de regering wilde overbrengen over de politieke rol van Nederland in Europa door het opnemen van deze uitspraak.

Gebruik bron 12.

Thera van Osch waarschuwt Nederlandse ouders voor gangsta rap en voor de digitale revolutie.

- 3p **26** Toon dit aan door:
- uit te leggen dat de boodschap van gangsta rap, zoals Thera van Osch die weergeeft, verschilt van de oorspronkelijke boodschap van rapmuziek die ontstond in de Verenigde Staten en
 - aan te geven welke waarschuwing Van Osch geeft over de gevolgen van de digitale revolutie.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.